

Nr 63.

Ankom till Riksdagens kansli den 14 maj 1912 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändring af 12 kap. 3 § rättegångsbalken.

Närvarande: herrar Widén, Lindhagen, Håkanson, Söderbergh, Gustaf Andersson, af Ekenstam, Alexanderson, Gezelius, grefve Mörner, Rogberg, Pettersson i Södertälje, Jansson i Edsbäcken, Olsson i Broberg, Pettersson i Bjälbo, Persson i Norrköping och Cederborg.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion, nr 100, har herr *Cederborg* hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till ändring af 12 kap. 3 § rättegångsbalken i syfte att tredskodom må kunna meddelas i mål angående penningfordran, som ej är grundad på skriftligt fordringsbevis och icke afser skadestånd, under förutsättning att grunden för anspråket tydligt och fullständigt angifvits i stämningen eller i räkning, som jämte stämningen delgifvits svaranden.

Till stöd för motionen anför herr *Cederborg*:

»I den af justieombudsmannen vid 1900 års riksdag afgifna ämbetsberättelse hemställdes om lagbestämmelser i syfte att vinna utsträckt tillämpning af det s. k. kontumacialförfarandet i vissa skuldfordringsmål.

Justitieombudsmannen erinrade därvid, att införandet af 1877 års utsökningslag brutit en förut allmänneligen tillämpad praxis, att exekutiv myndighet efter lagsökning utdömde jämväl sådana fordringar, som icke grundade sig på skriftligt fordringsbevis. Man hade härvid gått ut ifrån, att, då gäldenären uteblef med förklaring, detta kunde anses liktydigt med, att han ej ville bestrida borgenärens utgifter. Då utsökningslagen i 12 § bestämde, att lagsökning hos öfverexekutor ej kunde ske under annat

villkor än att borgenären för sin fordran åberopade skuldebref eller annat skriftligt fordringsbevis, hade efter lagens ikraftträdande alla andra lagsökningsmål öfverflyttats till de allmänna domstolarna. Härigenom hade efter justitieombudsmannens mening lagskipningen i dessa mål väsentligt försämrats, emedan domstolarna i allmänhet icke ansåge sig kunna betrakta svarandens uteblifvande såsom ett godkännande af krafvet. Följden vore, att den uteblifna svaranden bötfälldes, hvarjämte målet uppsköts till annan dag med föreläggande för svaranden vid vite att då komma tillstädes. Vanligen inträffade det, att svaranden flera gånger uteblef och fälldes till böter eller viten, och sålunda komme, utom det att för käranden en dyrbar tid gått förlorad, proceduren att kosta svaranden onödiga böter och onödigt stora rättegångskostnader. Svaranden köpte sålunda det anstånd, han genom sitt uteblifvande utverkat, mycket dyrt, och det funnes utan tvifvel gäldenärer, som kunde härleda sin ekonomiska ruin från den tid, då de började begagna sig af den metod, lagstiftningen sålunda åt dem anvisat att vinna uppskof med likvid af sina skulder. Många voro ock de fordringsägare, som, ifall gäldenären till sist ej kunde fullgöra hvad honom ådömdes, åsamkades betydliga förluster genom de onödiga rättegångskostnader, som den nämnda uppskofsproceduren vållat dem.

Jämte omförmälände, att vid Sveriges advokatsamfunds årsmöte år 1898 ifrågavarande spörsmål varit föremål för öfverläggning och att därvid samtliga talare varit ense om behofvet af en ändring i det af justitieombudsmannen angifna syfte, framhöll justitieombudsmannen i sin ofvannämnda framställning vidare, att några domstolar emellertid ansåge sig oförhindrade att äfven i skuldfordringsmål, däri skriftligt fordringsbevis ej åberopades, vid svarandens uteblifvande genom tredsdom bifalla krafvet. Denna praxis gällde i allmänhet endast fordringsanspråk, som grundade sig å räkning öfver utborgade varor eller verkställt arbete samt under villkor att räkningen vore noga specificerad och blifvit jämte stämningen svaranden delgifven. Som erfarenheten visat, att dylika domar ytterst sällan öfverklagades, syntes däri ligga ett kriterium på den materiella riktigheten af denna praxis, och då den vore till uppenbar fördel icke blott för borgenärerna utan jämväl för gäldenärerna, syntes genom densamma vara angifven den riktning, hvari en lagändring borde gå. Ändamålet kunde vinnas genom bestämmelser så affattade, att domaren däraf föranleddes att i skuldfordringsmål betrakta svarandens uteblifvande vid första rättegångstillfället och hans underlåtenhet att därvid genmäla kärandens sakuppgifter såsom ett godkännande af krafvet, därest icke omständigheterna vore af beskaffenhet att verka en annan uppfattning.

Riksdagen, som anslöt sig till justitieombudsmannens uppfattning, anhöll i skrifvelse till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till ändring af 12 kap. 3 § rättegångsbalken i syfte att det så kallade kontumacialförfarandet måtte mera allmänt, än som ägde rum, vinna tillämpning i sådana skuldfordringsmål, i hvilka skriftligt fordringsbevis icke återopas.

Då riksdagsskrifvelsen i ämnet den 2 december 1904 anmäldes hos Kungl. Maj:t, framhöll föredragande departementschefen, att inom Första kammaren yppat sig någon tvekan, huruvida den reform, om hvars behöflighet alla syntes vara ense, borde ske genom ett stadfästade af den af justitieombudsmannen omförmälda domstolspraxis eller man icke snarare borde återgå till det system, som inom den exekutiva processen tillämpats före 1877 års utsökningslag. Denna tvekan syntes egentligen hafva berott på en farhåga, att den af justitieombudsmannen ifrågasatta lagändringen ej läte sig genomföra utan rubbning af de grundprinciper, hvarå rättegångsförfarandet i tvistemål enligt gällande rätt hvilade. Departementschefen ansåg emellertid, att en lagändring i antydda riktning kunde företagas utan rubbning af civilprocessens grunder, nämligen om man — med bibehållande af grundsatsen, att domstolen i hvad tvistemål som helst äger, då svaranden förfallolöst utblifver vid första rättegångstillfället, döma i saken, efter ty som sanning däri utletas kan — bredvid denna princip i vissa mål inrymde möjligheten att döma enligt de af kändanden anförda grunder, utan att bevisning erfordrades, i det att rätten, i följd af svarandens underlåtenhet att bestrida kändandens påståenden, toge dem för goda. I sådant syfte framlade departementschefen ett förslag till lag om ändrad lydelse af 12 kap. 3 och 4 §§ rättegångsbalken. I den förra paragrafen föreslogs införande af följande stadgande: 'Kräver kändanden fordran i penningar, och är det ej skadestånd, är grunden för anspråket tydligt och fullständigt angifven i stämningen eller i räkning, som jämte stämningen delgifvits svaranden, varde, ändå att bevisning ej blifvit förebragt, till betalning dömdt, så vidt ej uppenbart finnes, att kändandens anspråk icke är lagligen grundadt.' Ändringen i 4 § gick, bland annat, därpå ut, att tiden för stämning om återvinning skulle för såväl land som stad bestämmas till tre månader från domens delgifning.

Då detta lagförslag den 5 oktober 1905 föredrogs i högsta domstolen, uppställde justitierådet Marks von Würtemberg till besvarande den frågan, i hvad mån enligt svensk rätt en parts bevisskyldighet för de af honom lämnade uppgifter skulle bero af, att dessa å motsidan bestredes. De regler, lagen härom innehölle i 12 kap. 3 § rättegångsbalken, kunde efter hans tanke ej förstås annorlunda, än att, i händelse af svarandens uteblifvande

vid första rättegångstillfället, kärandens bevisskyldighet är densamma, som om svaranden inställt sig och bestridt kärandens uppgifter, så att dom till kärandens förmån kan meddelas endast om han är i tillfälle att styrka uppgifternas riktighet. Det vid några domstolar brukliga förfarandet att meddela tredsdom jämväl i fråga om obestyrkta fordringsanspråk borde följaktligen anses stå i bestämd strid med gällande rätt. På skäl, som af herr Marks von Würtemberg angåfvos, fann han det berättigadt att ur ifrågavarande lagrum härleda den allmänna grundsatsen, att, då en part på något stadium af rättegången underlåter att yttra sig öfver motpartens uppgifter — det må vara i följd af uteblifvande från domstol, lägre eller högre, eller förbiseende eller annan orsak — sådant i och för sig icke kan befria motparten från beviskyldighet. En annan sak vore, enligt hvad herr Marks von Würtemberg tillika framhöll, att parts vägran eller underlåtenhet att yttra sig öfver motpartens uppgifter kunde förekomma under omständigheter, som gåfve stöd för det antagande, att parten icke ville eller icke kunde bestrida dessa uppgifter, och att det i följd däraf kunde låta sig göra att taga dem för goda, såsom vore de uttryckligen erkända. Utan tvifvel kunde det vara berättigadt att, såsom i praxis ofta nog skedde, utgå från ett dylikt tyst erkännande, men det låge i öppen dag, att man på denna väg ej komme till samma resultat som om man ansåge sig kunna i hvarje fall betrakta partens passivitet såsom ett afstående från rätten att fordra bevis.

Från de grundsatser, på hvilka lagen sålunda finge anses hvila, innebar förslaget, enligt herr Marks von Würtembergs mening, ett väsentligt afsteg; och framhöll han därjämte vissa särskilda betänkligheter vid ett genomförande af förslaget. Däremot fann han nära till hands ligga en annan väg att afhjälpa de öfverklagade olägenheterna i rättskipningen, nämligen att utanför den allmänna civilprocessens område anordna ett förfarande, hvarigenom en borgenär, som ej har skriftligt fordringsbevis, kan utan omgång och besvär komma till sin rätt gent emot gäldenären i de fall, då denne ej gitter bestrida fordringens riktighet. Detta förfarande, som närmade sig det i Tyskland och Österrike brukliga s. k. anmaningsförfarandet, skulle gå därpå ut, att offentlig myndighet på borgenärens ansökan riktade en uppfordran till gäldenären, att, om han ville göra någon invändning mot krafvet, framställa denna inom viss tid. Bestrede gäldenären då fordringens riktighet, skulle, utan undersökning om invändningens befogenhet, förfarandet afbrytas; i annat fall åter skulle utmätning för gälden få äga rum, men gäldenären under viss tid äga söka återvinning vid domstol. En sådan lagstiftning komme ej att beröra vare sig den allmänna rättegångsordningen eller lagsökningsförfarandet.

Emot ett sådant förfarande, fortsatte herr Marks von Würtemberg, kunde invändas, att en gäldenär, som ville i det längsta undandraga sig sina förpliktelser, erhöle en alltför lätt utväg härtill, om han, för att afbryta förfarandet, endast behöfde afgifva ett naket bestridande af krafvet. Emellertid fölle det sig ej nämnvärdt svårare för honom att vid domstol framkomma med obefogadt bestridande af fordringen. Och om han droge sig för ett bestämdt bestridande, vore ingenting lättare än att vid första rättegångstillfället begära uppskof för svaromål och nästa gång helt och hållet uteblifva; i sådant fall kunde enligt det af departementschefen framlagda förslaget något tredskeförfarande ej ifrågakomma.

Med stöd af det sålunda anförda framlade herr Marks von Würtemberg utkast till lag om handräckning för fordrans utfående äfvensom till andra däraf föranledda lagändringar.

Af öfriga närvarande fyra justitieråd instämde tre i hufvudsak med herr Marks von Würtemberg. Då ärendet den 16 mars 1906 ånyo anmäldes hos Kungl. Maj:t, blef samma mening där gällande; och infordrades högsta domstolens utlåtande öfver i ämnet uppgjorda lagförslag. Sedan på grund af de i detta utlåtande framkomna erinringarna vissa jämkningar vidtagits i förslagen, framlades för 1907 års riksdag förslag till 'lag om handräckning för fordrans utfående'; och blef samma förslag af Riksdagen godkänt, hvarefter lag i ämnet utfärdades den 26 april 1907. Enligt 1 § i denna lag må handräckning meddelas 'för utfående af penningfordran, som ej är grundad på skriftligt fordringsbevis och icke afser skadestånd'.

Vid det tillfälle, då justitierådet Marks von Würtemberg i högsta domstolen motiverade och framlade sitt förslag, var en af domstolens medlemmar, justitierådet Skarin, af afvikande mening. Efter hans mening hade utskökningslagen icke medfört någon ändring i hvad 12 kap. 3 § rättegångsbalken föreskrifver rörande behandling vid domstol af tvistemål i allmänhet, när svaranden, ehuru behörigen stämd, förfallolöst uteblifver. Domstolen har, fortfarande som förut, att utan hinder af svarandens utelämnande, vare sig ett fordringsanspråk är grundadt på skriftligt bevis eller ej — lagen gör härutinnan ej någon åtskillnad — döma i saken, ej på de skäl, käranden företett, utan *efter ty som sanning däri utletas kan*. Domstolen har således, och det med rätta, skäligen fria händer att pröfva hvad verkan svarandens uteblifvande må äga. Hvad särskildt angick mål, där skriftligt fordringsbevis ej finnes, men fordringen är grundad på räkning eller annan noggrann uppgift om dess uppkomst och beskaffenhet, som intagits i den svaranden delgifna stämningen, höll herr Skarin före, att domaren vid svarandens uteblifvande, där tillräcklig anledning ej förekomme

att draga i tvifvelsmål räkningens eller uppgiftens sanningsenlighet, skärligen borde antaga, att fordringen var riktig och att således fråga var, ej om en rättstvist, utan endast om ett domfästade af en emellan parterna ostridig fordran, samt genast tredskovis utdöma densamma. Det syntes herr Skarin därför, som för vinnande af Riksdagens syftemål det ej vore nödigt göra det föreslagna tillägget till 12 kap. 3 § rättegångsbalken, utan att detta syfte enklare vunnes genom en lagförklaring af innehåll, att utsköningslagen m. fl. af honom angifna lagbestämmelser 'icke må utgöra hinder för att tillämpa stadgandena i 12 kap. 3 § rättegångsbalken äfven på skuldfordringsmål, där skriftligt bevis för fordringen ej åberopades'.

Då högsta domstolen sedermera afgaf sitt utlåtande öfver förslaget till lag om handräckning för fordrans utfående, antydde jämväl en af domstolens ledamöter, justitierådet Petré, sin tvekan, på hvilken väg en snabbare och enklare procedur i förevarande slag af mål lämpligast stode att vinna. Men, tillade han, sedan den först påtänkta utvägen — en utsträckt tillämpning af kontumacialförfarandet — öfvergifvits på grund af de inom högsta domstolen uttalade betänkligheter mot det i sådant syfte framställda lagförslaget, ansåg han sig icke hafva att ingå i bedömande af, huruvida en lagstiftning i den riktning, nämnda förslag anvisade, kunnat vara lämpligare för frågans lösning, än den väg, som sedermera blifvit vald.

Herr Petré framhöll tillika att, om än en sådan lagstiftning om handräckning som den föreslagna, i åtskilliga fall torde komma att visa sig effektiv, det emellertid ej kunde förnekas, att det föreslagna förfarandet vore föga ägnadt att utöfva något tryck på mindre nogräknade gäldenärer, som vilja undandraga sig sina förpliktelser. Sådana gäldenärer komme säkerligen icke att draga i betänkande att till öfverexekutor insända ett bestridande af krafvet, äfven om de saknade fog därför. Åtgärden vore ytterst enkel och ingalunda förenad med samma obehag och svårigheter som att själf eller genom ombud inför domstol framkomma med ett orättmätigt bestridande. Därest bestridande skedde, vore därigenom förfarandet afbrutet, och hänvändandet till öfverexekutor skulle i sådan händelse, långt ifrån att bereda borgenären någon lättnad, endast hafva ådragit honom onödiga kostnader och förskaffat gäldenären ett ytterligare uppskof. Och vidare erinrades, att det i Tyskland och Österrike brukliga anmaningsförfarandet vore så ordnad, att där funnes vida starkare garantier mot obefogade invändningar.

Huru har nu denna lag om handräckning för fordrans utfående af den 26 april 1907 visat sig verka?

Enligt chefens för justitiedepartementet ämbetsberättelse angående rättsväsendet i riket för år 1909 voro från år 1908 kvarstående 2,069 dylika ärenden och inkommo under år 1909 8,532, hvadan tillhopa förelågo 10,601. Af dessa kvarstodo till år 1910 2,086. Beträffande öfriga 8,515 lämnas följande uppgifter:

Besked meddeladt, att ansökningen ej upptages.	Bevis meddeladt, att ansökningen lämnats obestridd eller att jäf gjorts allenast i fråga om handräkningskostnaden.	Ansökningen förfallen	
		på grund af underlåten fullföljd.	på grund af gjordt jäf.
7	3,863	3,331	1,314

Af 8,515 ärenden förföllo sålunda 1,314 eller något mer än 15 % på grund af gjordt jäf. Af de 3,331 ärenden, som förfallit på grund af underlåten fullföljd, torde en del fått förfalla på grund af hinder för delgifning, men beträffande en stor del ärenden i sistnämnda grupp, måhända flertalet, lärer anledningen till den underlåtna fullföljden hafva varit godvillig uppgörelse från gäldenärens sida. Med hänsyn härtill torde kunna antagas, att de fall, där ansökningen om handräckning ledt till åsyftadt resultat, utgjort 70—75 % af hela antalet.

En dylik procentsats kan ju måhända i och för sig icke anses alltför otillfredsställande. Men däremot synes det anmärkningsvärdt, att trots de lättnader och besparingar, det ifrågavarande förfarandet afser att erbjuda, antalet af år 1909 inkomna dylika ärenden utgjorde endast 8,532. Samma år utgjorde de till domstol inkomna tvistemålen vid häradsrätterna 23,777 och vid rådstufvurätterna 35,796 eller tillhopa 59,573. Och af dessa torde väl flertalet få anses hafva varit mål af sådan beskaffenhet, att för dem handräkningsförfarandet kunnat anlitas.

Detta förfarande erbjuder gifvetvis större fördelar för landsbygden än för städerna, beroende dels på långsamheten i landsbygdens domstolsförfarande, dels ock på de större svårigheterna ur lokal synpunkt och eljest för landtbefolkningen att inställa sig själfva eller genom ombud vid rätten. Också visar sig, att af de i ofvanstående tabell upptagna 8,515 handräkningsärenden blott en sjundedel belöper på städerna, men sex sjundedelar

eller något mer än 85 % på landsbygden. Och af dessa sista belöpte omkring 40 % på de norrländska länen — på Norrbottens län ensamt mer än 1,000 ärenden eller nära nog lika mycket som på alla Sveriges städer.

Samtidigt härmed kan man icke värja sig för den tanken, att, då dessa ärenden till så stor del belöpa å norra delen af vårt land med långa afstånd och andra svårigheter för samfärdseln, de ärenden, som förfallit på grund af underlåten fullföljd, måhända till större del, än man eljest vore böjd att tro, varit sådana, där delgifning ej kunnat ske, och att således antalet fall med åsyftadt resultat möjligen mera närmar sig den lägre än den högre af de ofvan antagna gränssiffrorna.

Beträffande uppgifterna om de hithörande ärenden, som handlagts af öfverexekutor i stad, framstår som anmärkningsvärdt, att siffrorna ställa sig proportionsvis väsentligt lägre för de större städerna än för de smärre. Af de i ofvanstående tabell upptagna 8,515 ärendena belöpte på Stockholm endast 157, på Göteborg 90, på Malmö 126 och på Norrköping 25. Här af torde man vara berättigad draga en annan slutsats, nämligen att särskildt i de större städerna risken för obefogade jäf är större och direkt afhåller från anlåtande af handräckningsförfarandet.

Detta har ock för Stockholms vidkommande bekräftats vid förfrågningar hos innehafvarne af större advokatbyråer och inkasseringsaffärer härstädes. Flertalet af dem hade, under första tiden efter handräckningsförfarandets inrättande, gjort försök att anlita detsamma, men erfarenheterna hade varit så otillfredsställande, att denna väg nu anlätades nästan blott då vederbörande borgenär begärde sådant. Endast en af de tillfrågade ansåg den nya lagen på området i fråga vara till egentligt gagn och förmålde sig gärna anlita handräckningsförfarandet. Enligt sedermera erhållen uppgift utgjorde emellertid det antal ärenden, hvari handräckning af honom begärts, endast 18 år 1908, 20 år 1909, 16 år 1910 och 15 år 1911. Antalet fall, däri handräckningsförfarandet haft åsyftad effekt, utgjorde resp. 14, 14, 13 och 10.

Sammanfattar man de sålunda vunna upplysningarna, torde kunna sägas, att den nya lagen varit till åtskilligt gagn för landsbygden, särskildt den nordliga delen af landet, och i vissa smärre städer, men att gagnet varit mindre inom öfriga städer och framför allt mycket ringa i de större städerna. Där har denna lag icke kunnat gifva någon bot för de missförhållanden, som föranledde 1900 års riksdagsskrifvelse. Och dock är det just i de större städerna, som dessa missförhållanden gjort sig mest kännbara.

Ofvan är nämndt, att justitierådet Marks von Würtemberg inom högsta domstolen häfdat, att det vid några domstolar brukliga förfarandet

att meddela tredsdom jämväl i fråga om obestyrkta fordringsanspråk borde anses stå i bestämd strid med gällande rätt. På denna uppfattning är ock den nya lagen byggd. Men trots detta visar sig, att denna praxis fortfarande följes vid åtskilliga domstolar, i flertalet fall dock nu som förut under villkor att den räkning, hvarå krafvet grundas, afskrifvits å stämningsansökningen. I den af justitieombudsmannen till innevarande års riksmöte aflämnade berättelse omförmäles till och med (sid. 346), att denna praxis är ganska allmänt utbredd. Och ehuru justitieombudsmannen för egen del ger uttryck åt den åsikten, att denna praxis icke är lagligen grundad, tillkännagifver han, att han icke ansett sig böra framställa någon anmärkning mot densamma. Ligger icke häri ett erkännande af och ett bevis för, att den nya lagen åtminstone för vissa områden icke är effektiv, utan att andra åtgärder krävas för motarbetande af de omförmälda missförhållandena?

Huru afsevärda dessa missförhållanden äro, har med styrka framhållits i justitieombudsmannens omförmälda framställning till 1900 års riksdag. För att emellertid gifva en mera konkret bild därutinnan må här lämnas några uppgifter, hämtade från protokollen i tvistemål vid Stockholms rådstufvurätts allmänna rättegångsafdelningar år 1909.

De mål å dessa afdelningar, hvari svaranden på grund af förfallolös utevaro vid första rättegångstillfället dömdes till böter, voro år 1909 522. Uti 335 af dessa blef sedermera krafvet erkänt utan någon som helst erinran. 106 mål återkallades af käranden, utan att svaranden någonsin varit tillstädes, och blott i 81 mål framkom sedermera invändning mot käromålet. Bland dessa 81 mål finnas emellertid åtskilliga, där invändningen uppenbart framställdes utan grund och utan ens ett försök att styrka densamma, i följd hvaraf käromålet slutligen bifölls.

Beträffande de 106 mål, som återkallades, torde med visshet kunna antagas, att orsaken så godt som undantagslöst varit godvillig uppgörelse. Man lär därför vara befogad säga, att af de 522 mål, där svaranden första gången uteblef och bötfälldes, 441 visade sig gälla ett ostridigt kraf.

De belopp i böter och viten, som utdömdes i dessa 441 mål, utgjorde:

i 265 mål	högst 10 kronor,
i 16 »	11—20 »
i 100 »	21—30 »
i 18 »	31—50 »
i 31 »	51—100 »
i 11 »	mer än 100 »

I ett mål stego böter och viten till öfver 300 kronor, i två mål till belopp mellan 200 och 300 kronor. Sammanlagda beloppet böter och viten i dessa mål utgjorde 10,345 kronor.

Undersöker man förhållandet mellan själfva det omstämda beloppet i resp. mål och de i målet utdömda böter och viten, visar sig, att dessa i 31 mål stego till högre belopp, än krafvet afsåg. I 4 mål stego böter och viten till mer än dubbla krafbeloppet, i 4 mål till mer än 3 gånger krafbeloppet och i 2 mål till mer än 4 gånger krafbeloppet.

Dessa siffror gälla nu endast *en* underrätt — visserligen den största — och *ett* år.

Men dessa böter och viten representera dock blott en mindredel af de kostnader, som den nuvarande ordningen medför. Vida mera afsevärda äro de onödigt stegrade rättegångskostnaderna. Om man återgår till de ofvan angifna 441 målen vid Stockholms rådstufvurätt, så framgår, att de 265 mål, hvori bötesbeloppet stannat vid 10 kronor, hafva förevarit hvart och ett vid minst två rättegångstillfällen. I de 16 mål, där böter och viten utgjort 11—20 kronor, äro rättegångstillfällena minst 3 och i öfriga 160 mål minst 4 — det är sålunda tillhoppa minst 1,218 inställelser, som i dessa mål ägt rum. Då nu vid Stockholms rådstufvurätt kostnaden för inställelse och protokoll vid hvarje rättegångstillfälle utgör i en del fall 13—15 kronor, men som regel 18—20 kronor, finner man, till hvilka betydande kostnader svarandenas utevaro i dessa mål ledt.

De utdömda bötes- och vitesbeloppen stanna nog mestadels å vederbörande gäldenärer; det hotande förvandlingsstraffet utöfvar därvidlag en stark press. Men gäldandet af dessa belopp sker naturligen på bekostnad af gäldenärernas solvens i öfrigt och således till men för deras borgenärer. Och hvad rättegångskostnaderna angår, är det att antaga, att i en hel del fall gäldenär saknar tillgång till deras gäldande, i följd hvaraf de slutligen komma att drabba vederbörande borgenär, samtidigt som han måhända icke kan utfå något af den domfästa fordringen.

Ett väsentligt men tillfogas äfven borgenären genom den afsevärda tidsspillan, som följer af den nuvarande ordningen med dess tvång till ett eller flera uppskof.

Justitieombudsmannen yttrade i sin framställning till 1900 års riksdag, att det utan tvifvel funnes gäldenärer, som kunde härleda sin ekonomiska ruin från den tid, då de började begagna sig af den metod för vinnande af uppskof med likvider, som lagstiftningen åt dem anvisat. Detta är sant, men i många fall torde för gäldenären följderna blifva än allvarsammare. Ty det är just under denna genom de dyra uppskoffven vunna frist på ruinens brant, som ofta nog frestelserna komma till

fingerade lösöre köp, falska gåfvoaftal och andra liknande tilltag, hvilka icke så sällan leda äfven till allvarliga kriminella påföljder.

För min del finner jag af det ofvan anförda klart framgå att, om än 1907 års lag om handräckning för fordrans utfående medfört åtskilligt gagn för landsbygden, den icke är ägnad att i städerna, särskildt större sådana, råda bot för de missförhållanden, hvilka man afsett att med lagen afhjälpa och hvilka just i dessa städer framträda som starkast. Det är icke heller tilltalande att se domstolar såsom nödfallsutväg ur denna svårighet tillämpa en praxis, som vid förarbetena för handräckningslagen betecknats såsom ej enligt med gällande rätt och hvilken just af denna anledning flertalet domstolar hittills funnit sig hindrade omfatta.

Icke heller låter det sig göra att lämna de antydda missförhållandena ohulpna. Detta erkännes i ett uttalande af justitierådet Marks von Würtemberg i hans kritik af förslaget om ändring af 12 kap. 3 § rättegångsbalken, hvilket uttalande jämväl anger utvägen för ett afhjälparende af missförhållandena. 'De olägenheter, Riksdagen och dess justitieombudsman härutinnan framhållit, äro', sade herr Marks von Würtemberg, 'tvifvelsutan af den väsentliga art, att, om ej för deras afhjälparende annan utväg står till buds än en lagstiftningsåtgärd i den riktning förslaget afser, en dylik åtgärd, trots alla nu framhållna betänkligheter, måste anses önskvärd.'

Detta är just hvad som är fallet. Den genom handräckningslagen anlitade utvägen har visat sig för vissa betydande områden ineffektiv; och det återstår då endast att — vid sidan af det sålunda tillskapade förfarandet — införa en sådan ordning som den af 1900 års riksdag ifrågasatta.

För min del har jag svårt att inse, att i skuldfordringsmål af här ifrågavarande art och där grunden för krafvet tydligt och fullständigt delgifvits svaranden, ett tredskodomsförfarande i händelse af hans utevaro skulle behöfva anses innefatta ett afsteg från svensk gällande rätt och särskildt från grunderna för 12 kap. 3 § rättegångsbalken. Det synes mig, som om den af justitierådet Skarin härutinnan uttalade uppfattningen skulle hafva åtskilligt fog för sig, och att ett dylikt tredskodomsförfarande just är att hänföra under det af justitierådet Marks von Würtemberg gjorda uttalandet, att 'parts vägran eller underlåtenhet att yttra sig öfver uppgifter af motparten kan förekomma under omständigheter, som gifva stöd för det antagande, att parten icke vill eller icke kan bestrida dessa

uppgifter, och att det i följd däraf kan låta sig göra att taga dem för goda, såsom vore de uttryckligen erkända'.

Tillämplighetsområdet för det ifrågasatta tredskodomsförfarandet skulle gifvetvis bestämmas ungefärligen så: 'mål angående penningefordran, som ej är grundad på skriftligt fordringsbevis och icke afser skadestånd, under förutsättning att grunden för anspråket tydligt och fullständigt angifvits i stämningen eller i räkning, som jämte stämningen delgifvits svaranden'. Huruvida sedan bestämmelsen skall meddelas i form af tillägg till 12 kap. 3 § rättegångsbalken eller af en lagförklaring till nämnda paragraf i dess nuvarande lydelse, kan ju vara föremål för tvekan. Den senare utvägen skulle närmare öfverensstämma med den tolkning af grunderna för samma paragraf, som ofvan gjorts gällande, men då faktiskt en motsatt tolkning varit af lagstiftaren omfattad, torde väl den förra utvägen böra nu anlitas.

Emot en hemställan om införande *nu* af förändrade lagbestämmelser i förevarande ämne kommer möjligen att invändas, att, då nyligen särskilda sakkunniga tillkallats för revision af vårt rättegångsväsen, frågan lämpligen bör hänskjutas till dessa sakkunniga för att tagas i öfvervägande vid fullgörandet af deras uppdrag. En dylik åtgärd vore dock synnerligen beklaglig. Den uppgift, som anförtrotts de sakkunnige, är af sådan omfattning, att deras arbete ej kan väntas slutfördt på flera år; och när sedan ett positivt resultat må kunna vinnas af detta arbete, är något, som står i vida fältet. Skulle man således under en lång följd af år låta sådana beklagliga missförhållanden som de ofvan antydda fortfarande kvarstå? Detta kan icke vara lämpligt; och må i sådant hänseende åberopas det uttalande, som gjordes af lagutskottet vid 1900 års riksdag, att den reform, som justitieombudsmannen föreslagit och utskottet förordat, 'ej står i något närmare samband med de öfriga spörsmål rörande rättegångsväsendets ombildning, som tid efter annan framträdt och allt fortfarande kunna anses stå på dagordningen. Den nu ifrågavarande lagändringen kan enligt utskottets åsikt genomföras utan rubbning af de grundprinciper, hvarpå vår nuvarande rättegångsordning hvilar, och bör alltså kunna vidtagas utan afvaktan på den mer eller mindre aflägsna tid, då ett mera omfattande förslag om ändringar i rättegångsordningen kan vinna sin lösning.'»

*Utskottets
yttrande.*

På sätt i motionen erinrats, har Riksdagen redan år 1900, med föranledande af en framställning från justitieombudsmannen och i enlighet med lagutskottets hemställan, uttalat sig för en lagändring uti den i mo-

tionen angifna riktning. Det lagförslag, som i anledning häraf på sin tid utarbetades inom justitiedepartementet, blef emellertid ej förelagdt Riksdagen.

Anledningen härtill var, enligt hvad handlingarna utmärka, den, att det ifrågavarande lagförslaget, såsom det blifvit lagdt, ansågs innefatta ett afsteg från de principer, på hvilka vårt rättegångsförfarande i tvistemål hvilar. Det ändamål, som man med förslaget velat tillgodose, sökte man i stället vinna genom inrättande af ett anmaningsförfarande efter utländskt mönster. Detta skedde genom lagen om handräckning för fordrans utfående den 26 april 1907.

Däremot underskattade man ingalunda de olägenheter vid lagskipningen i vissa skuldfordringsmål, som föranledt Riksdagens framställning i ämnet. Dessa olägenheter kunna sammanfattas sålunda, att genom de uppskof, som blifva följden af svarandens utevaro, svaranden ådrager sig stundom högst afsevärda böter och ersättningsskyldighet för rättegångskostnad till ett belopp, som ofta icke står i proportion till den ursprungliga skuldens storlek, och käranden å sin sida länge uppehålls på vägen till utfående af sin rätt med risk att, om motparten under tiden blir insolvent, icke blott gå miste om sin fordran utan därjämte nödgas själf bära en dryg rättegångskostnad; och detta ehuru målet i de allra flesta fall alldeles icke är af en tvistig beskaffenhet, som kunde betinga dessa uppskof med däraf härflytande ogynnsamma verkningar. Fast hellre vitsordades under förarbetena för handräckningslagen, att dessa olägenheter voro af den väsentliga art, att, om ej för deras afhjälpande annan utväg stode till buds än en lagstiftningsåtgärd i den riktning, som angåfves i det ofvan nämnda, inom justitiedepartementet utarbetade förslaget, så måste en dylik åtgärd, trots de däremot anförda betänkligheterna, anses önskvärd.

Motionären har nu gjort gällande, att handräckningslagen åtminstone för vissa områden icke medfört det gagn, som med dess utfärdande åsyftades, och till stöd härför åberopat uppgifterna rörande handräckningsärenden i chefens för justitiedepartementet ämbetsberättelse angående rättsväsendet i riket för år 1909. Af dessa uppgifter framgår, att antalet år 1909 inkomna dylika ärenden utgjorde blott 8,532, medan de samma år till domstol instända tvistemålen — af hvilka flertalet torde hafva varit sådana, att handräckningsförfarandet kunnat där anlitas — utgjorde 59,573. Och vidare framgår, att handräckningsförfarandet hufvudsakligen kommit till användning för landsbygden, särskildt i de norrländska länen, men jämförelsevis föga i städerna och nästan icke alls i de största städerna.

Efter motionens väckande hafva uppgifterna för år 1910 rörande handräckningsärendena blifvit tillgängliga. Siffrorna för år 1910 skilja

sig i viss mån från dem för år 1909, men i stort sedt gifva de samma hufvudsakliga resultat. Såväl på grund häraf som genom inhämtade upplysningar från domares och advokaters sida, finner utskottet det vara tillräckligt konstateradt, att förfarandet enligt handräkningslagen icke vunnit sådan anslutning, som beräknats, och att särskildt detta gäller de större städerna, där dock de öfverklagade olägenheterna äro mest betydande.

Ett synnerligen starkt bevis för behöfligheten och lämpligheten af en sådan lagändring som den i motionen ifrågasatta ligger ock i den ställning, som landets domarekår intagit vid lagskipningen uti här ifrågasvarande slag af mål.

Uti justitieombudsmannens framställning till 1900 års riksdag omnämndes, att en del domstolar, i olikhet med de öfriga, ansågo sig oförhindrade att meddela tredskodom äfven i vissa skuldfordringsmål, däri skriftligt fordringsbevis ej återropades. Då emellertid en sådan praxis under förarbetena för handräkningslagen betecknades såsom stridande mot vår rätts principer, funno sig några af dem föranlättna att upphöra med denna praxis. Andra åter fortsatte därmed; och i justitieombudsmannens berättelse till innevarande års riksdag säges det t. o. m., att en sådan praxis är ganska allmänt utbredd. Och justitieombudsmannen, som för egen del betecknar denna praxis såsom icke lagligen grundad, tillkännager dock, att han icke ansett sig böra framställa någon anmärkning mot densamma.

För att vinna närmare kännedom om utbredningen af en sådan praxis, har en af utskottets ledamöter till samtliga domsagor och rådstufvurätter utsändt en rundskrifvelse med förfrågan i ämnet; och har han ställt svaren till utskottets förfogande. Svarsskrifvelser hafva ingått från 105 af rikets 121 domsagor samt från 81 af de 91 rådstufvurätterna, och framgår, att inom 49 domsagor och 28 rådstufvurätter tredskodom meddelas i sådana fall, hvarom här är fråga. Bland de större städer, där tredskodomsförfarandet användes, märkas Gäfve, Hälsingborg, Örebro, Uppsala, Jönköping, Landskrona och Västerås. Däremot förekommer tredskodom i dylika fall icke i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Eskilstuna, Borås, Karlskrona, Lund, Halmstad, Kristianstad och Kalmar.

Af svaren inhämtas vidare, att vid en del domstolar, där tredskodomsförfarandet tidigare anlåtats, man ansett sig nödsakad upphöra därmed efter handräkningslagens tillkomst. I åtskilliga fall har uttryckts önskan att få till stånd en sådan lagändring som den i motionen ifrågasatta. Och bland de domstolar, som fortfarande tillämpa ett vidsträcktare tredskodomsförfarande, hafva många vitsordat hvad ock under ärendets behandling vid 1900 års riksdag framhölls, att denna praxis synes väl

tillgodose den materiella rättens intressen, i det att de svarandeparter, som dömts tredskovis, ytterst sällan använda sig af rätten att vädja eller söka återvinning.

Då en så stor del af landets domarekår äfven efter utfärdandet af 1907 års handräkningslag tillämpar tredskodom i ofvan antydd omfattning och då justitieombudsmannen, ehuru han betecknar denna praxis som icke lagligen grundad, dock icke anser sig böra anmärka på densamma, torde däri ligga ett ganska starkt bevis för att handräkningsförfarandet icke är lämpadt att, åtminstone på vissa håll, afhjälpa de öfverklagade olägenheterna och att dessa olägenheter äro mycket betydande. Det kan emellertid icke anses lämpligt, att under trycket af dessa olägenheter domstolarna skola tillämpa ett förfarande, som saknar stöd i gällande rätt. Än mindre bör det dock ifrågasättas att tvinga dem från en praxis, som visat sig ej medföra olägenheter utan vara till allas gagn och därigenom försvåra de missförhållanden, öfver hvilka med fog klagats. Utvägen bör i stället vara, såsom i motionen förordats, att vid sidan af handräkningsförfarandet öppna väg för ett något vidgadtt tredskodomsförfarande vid de allmänna domstolarna.

Önskvärdheten af ett sådant vidgadtt tredskodomsförfarande framhölls från Sveriges advokatsamfunds sida redan innan frågan därom upptogs vid 1900 års riksdag. Och efter det föreliggande motion väckts, har advokatsamfundets Stockholmsafdelning uttalat sin enhälliga anslutning till motionen.

Skulle man åt den lagändring, som erfordras för att tillmötesgå detta så allmänt och starkt vitsordade behof, nödgas förläna den räckvidd, att den innefattade en öfvergång till ett kontumacialförfarande enligt moderna utländska mönster, synes det väl utskottet, att den betänklighet, som yppats mot att bryta de för vår process gällande regler om förutsättningarna för bevisskyldighetens inträde, måhända finge tillmätas en mera afgörande betydelse. Men annorlunda synes saken ställa sig, om såsom i det år 1905 till Högsta Domstolens granskning remitterade förslaget afsågs och jämväl motionärens hemställan innebär, man begränsar sig till vissa krafsmål, nämligen sådana, som icke afse skadestånd, och därjämte binder påföljdens inträde vid den dubbla förutsättning, att svaranden i eller jämte stämningen delgifvits fullständig och tydlig specifikation af grunderna för krafvet, samt att domstolen ej finner talande omständigheter gifva vid handen, att krafvet icke är lagligen grundadt. Ett sålunda begränsadt stadgande får karaktären af att blott utgöra ett uttryck för den erfarenheten, att svarandens utevaro i mål af angifna beskaffenhet i det ojämförligt stora flertalet fall beror på att han icke har

något att invända mot krafvet. Och så mycket mindre synes man behöfva rygga tillbaka för uppställandet af en dylik presumtion, som svaranden ju jämlikt 12 kap. 4 § Rättegångsbalken har till sitt förfogande ett rättsmedel, återvinning, hvars anlåtande icke nödsakar honom att gå till högre rätt, och för hvilket fatalietiden börjar löpa först från det att svaranden blifvit underrättad om domens innehåll.

På samma gång skulle dessutom en lagändring af angifna innehåll, åtminstone praktiskt sedt, betyda ett steg i riktningen af den vidsträcktare tillämpning af kontumacialförfarandet, som den nu under förberedelse varande allmänna rättegångsreformen utan allt tvifvel kommer att bland annat innefatta. I detta sammanhang vill emellertid utskottet uttala sin anslutning till hvad motionären anförde om önskvärdheten af att den nu ifrågasatta lagändringen icke sammanknippas med den stora rättegångsreformen för att få sin lösning först i sammanhang med denna. Åtskilliga, ja många år måste enligt all sannolikhet förflyta, innan ett positivt resultat af arbetet på denna reform kan framläggas; och det synes utskottet hafva förebragts fullgoda skäl, hvarför den i motionen åsyftade lagändringen både kan och bör genomföras utan det betydande uppskof, som ett samband med den större reformen sålunda nödvändigt skulle medföra.

På grund af det anförda får utskottet hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till ändring af 12 kap. 3 § Rättegångsbalken i syfte att tredskodom må kunna meddelas i mål angående penningefodran, som icke afser skadestånd, ändå att bevisning icke blifvit förebragt, under förutsättning, att grunden för anspråket tydligt och fullständigt angifvits i stämningen eller i räkning, som jämte stämningen delgifvits svaranden.

Stockholm den 14 maj 1912.

På laguskottets vägnar:

JOHAN WIDÉN.